

СЪЕДИНЕНИЕТО НА ИЗТОЧНА РУМЕЛИЯ С КНЯЖЕСТВО БЪЛГАР

Публикувано от **Dimova** на **02.02.2010, 21.26**

Според решенията на Берлинския конгрес Европейска комисия, съставена от представители на Великите сили и Турция, трябва да изработи в тримесечен срок Органически устав на областта Източна Румелия. Тя започва работа в Цариград през септември 1878 г., след което на 21 октомври премества седалището си в Пловдив и продължава да работи. В хода на дискусиите възникват сериозни противоречия между руските представители – княз Церетелев и полк. Шепелев, отстояващи българските интереси, и делегатите на Австро-Унгария, Турция и Германия. След продължителни борби на 14 април 1879 г. е приет Органическият устав на Източна Румелия

Съгласно Органическият устав централна фигура в управлението на Източна Румелия заема главният управител (генерал-губернатор), който е “облечен в изпълнителска власт”. Той се назначава от султана, с одобрението на Великите сили, за срок от 5 години и е отговорен за своите действия пред него. Особено внимание в Органическият устав се определя на Областното събрание, чиито състав е определен на 56 души – 36 се избират пряко от народа, 10 влизат по право и 10 се назначават от генерал-губернатора. Областното събрание има законодателни функции – обсъжда и приема законите. Между неговите заседания функциите му се поемат от Постоянен комитет (Сенат), съставен от 10 души, който контролира дейността на администрацията. Начинът на формиране на Областното събрание в Източна Румелия е значително по-консервативен от този на Народното събрание в Княжеството, където всички депутати се избират чрез преки тайни избори от народа.

Ролята на Министерския съвет в областта играе Частният съвет при генерал-губернатора – т. нар. Директорат. Той се състои от 6 директори – двама чужденци и четирима представители на стопански и политически активната буржоазия в Източна Румелия (като Гаврил Кръстевич, Йоаким Груев и др.). Те ръководят отделните ресори на управлението: вътрешните работи, правосъдието, финансите, земеделието, търговията и обществените сгради, народното просвещение, милицията и жандармерията. Пряк помощник и заместник на генерал-губернатора е главният секретар, който е и директор на вътрешните работи. Първи този пост поема Гаврил Кръстевич.

В административно отношение областта се разделя на 6 департамента (окръга) и 28 кантона (околии). Посочените административни единици се оглавяват от окръжни управители (префекти) и околийски началници. По подобие на Постоянния съвет на Областното събрание един главен съвет, съставен от членове по избор, по право и по назначение, се занимава със стопанската дейност и финансовите проблеми на отделните окръзи. От всеки главен съвет се излъчва окръжна комисия, която контролира работата на префекта. Изборни кметове ръководят градските и селските общини. Отделни съвети в градските общини ръководят финансовите и икономическите

дела.

Редом с това Източна Румелия получава право да сформира свои въоръжени сили – източнорумелийска милиция (войска) и жандармерия (полиция). Първоначално в Главия щаб на източнорумелийската армия са назначавани предимно чужденци. Едва през 1883 г. там е изпратен първия български офицер – майор Сава Муткуров.

Така очертаната уредба на Източна Румелия гарантира равенството между трите основни според Органическия устав народности: българи, турци и гърци. Техните езици са признати за равноправни в администрацията и ежедневно общуване.

За първи генерал-губернатор на Източна Румелия е определен Александър Богориди (Алеко паша). Той е роден през 1823 г. в Котел, завършва право в Париж, дълги години работи като турски дипломатически чиновник в чужбина. Новото му назначение го заварва като представител на Високата порта във Виена. На новия си пост Богориди започва да провежда политика на утвърждаване на българския елемент в областта. Първите му действия са свързвани със съставянето на Директорат. Гаврил Кръстевич става негов главен секретар и директор на вътрешните работи. Известни български общественици заемат повечето от директорските постове в централното управление. Българи оглавяват ключовите звена и в местната администрация. На проведените на 17 октомври 1879 г. избори за Областно събрание българите имат мнозинство. От избираемите от народа 36 депутати 3 са гърци, 2 – турци, а 31 – българи (безспорно доказателство за етническия облик на Източна Румелия); от общо 56 члена на Областното събрание 40 са българи. В Постоянния съвет и десетте депутати са българи.

В тази сложна ситуация започва политическият живот на Източна Румелия. Още в самото му начало сред обществените дейци в общността възникват сериозни противоречия относно Берлинския договор и се оформят две течения – “умерени” и “крайни”. Начело на “умерените” застават екзарх Йосиф, Ив. Ев. Гешов и митрополит Панарет. Те са против несправедливите решения на Берлинския договор, но не подкрепят въоръжените форми на борба. “Крайните” са ръководени от Константин Величков и Димитър Матеевски. Те са носители на революционно демократичните идеи от Възраждането и се обявяват за радикални мерки в борбата срещу Високата порта и Берлинския диктат. От тези две течения се оформят и двете основни политически патриии в Източна Румелия – Народна (съединистка) партия и Либерална (казионна) партия. Начело на Народната партия застават Ив. Ев. Гешов, Ив. Ст. Гешов, Ив. Вазов, К. Величков, Михаил Маджаров, Михаил Греков, д-р Г. Хаканов, д-р Хр. Стамболски, д-р Г. Янкулов и др. Те изразяват интересите на едрите земевладелци, банкери, търговци в областта, както и на интелигенцията и на част от участниците във възрожденското националнореволюционно движение. Народната партия се обявява за тесни връзки с Русия. Нейните дейци провеждат активна пропаганда за незабавно съединение с помощта на руските власти. Близките отношения с Русия, както и агитацията за незабавно осъществяване на Съединението, спечелват на партията сериозна политическа подкрепа и до 1881 г. тя се ползва със значителна популярност сред населението.

Другата основна партия в Източна Румелия е Либералната. Нейни лидери са непопулярни в миналото личности, обвързани с туркофилска политика – д-р Стоян Чомаков, д-р Г. Странски, Ив. Салабашев, С. Каблешков, Г. Бенев, К. Хаджикалчов и др. Либералите не са против съединението, но смятат, че моментът още не е дошъл. Ползвайки се с подкрепата на А. Богориди, либералите изразяват интересите на държавните чиновници, на заможните хора и на тези с европейско образование. Основна насока в програмата на Либералната партия е изграждането на Източна Румелия като “чисто българска страна”, с което тя се стреми да ограничи руското влияние в областта. След извършения през 1881 г. държавен преврат в Княжеството П. Р. Славеиков, П. Каравелов и З. Стоянов пристигат в Източна Румелия, което укрепва позициите на либералите и обуславя успехите им на изборите през 1881 и 1883 г.

Необходимо е да се подчертае, че Народната и Либералната партия нямат сериозни различия по вътрешнополитическите въпроси. Техните основни противоречия произтичат от позицията им за времето и начина на извършване на съединението. Борбите между двете партии се изострят през 1884 г., когато петгодишният мандат на А. Богориди като генерал-губернатор на областта изтича. В сложната ситуация Русия успява да наложи на Високата порта своя кандидат Гаврил Кръстевич и той става новия генерал-губернатор на областта. Гаврил Кръстевич е роден през 1817 или 1820 г. в Котел. Завършва правни науки в Париж. През 1879 г. става главен секретар на А. Богориди. Г. Кръстевич е и виден участник във възрожденското движение за църковно-национална независимост.

В началото на 1885 г. Османската империя засилва репресиите над християнското население в европейските си вилаети. Сведенията за терор над българите дават тласък на съединисткото

движение в Княжество България, начело на което състават Д. Ризов, Д. Петков и К. Паница. В много градове на страната възникват т. нар. македонски комитети, чиято цел е освобождението на Македония и присъединяването ѝ към България.

Нов етап в съединисткото дело започва на 10 февруари 1885 г., когато в Пловдив е учреден Български таен централен революционен комитет (БТЦРК). Негов претседател е Захари Стоянов – виден български революционер, публицист и историограф на националноосвободителното ни движение, току-що издал първи том на “Записки по българските въстание”. Секретар на БТЦРК е Иван Андонов. Под председателството на З. Стоянов комитетът приема свои Програма и Устав. Според програмата на БТЦРК негова основна цел е освобождение и обединяване на българския народ чрез съвместни действия на север и юг от Стара планина. Като основен път за обединение се посочва възрожденската идея за “революция морална и с оръжие”.

Началният етап от дейността на БТЦРК продължава от февруари до края на юли 1885 г. През този период общественото мнение в Източна Румелия се намира под силното влияние на статиите на З. Стоянов, публикувани във в. “Борба”. Вестникът дори чертае планове за въоръжени акции и сваляне на правителството в Пловдив. Освен това БТЦРК предприема активни действия за разширяване базата на съединисткото дело: организират се тържества по случай бележити дати – годишнини от гибелта на Хаджи-Димитровата чета и от смъртта на Хр. Ботев, установяват се контакти с дейци на македонските комитети в Княжеството; съставени са “възвания”, най-известно от които е това на Илия Куртев, призоваващо за въстание в Македония; организират се митинги; подпомага се съдбата на българските чети в Македония. Преломен момент в дейността на БТЦРК и в развитието на съединисткото дело е заседанието на комитета на 25 юли 1885 г. в с. Дермен дере. На него е избран нов състав на БТЦРК: Захари Стоянов, Иван Андонов, Иван Стоянов, както и дошлите от Княжеството Д. Ризов и К. Паница. Делегатите на събранието вземат решението Съединението да се осъществи само между Княжество България и Източна Румелия. Тази позиция – плод на политическия реализъм – е продиктувана от очакваното сериозно противодействие от страна на балканските държави и Великите сили при евентуални действия в Македония. Освен това се взема решение Съединението да бъде извършено под скиптъра на българския княз, за да се демонстрира общобългарската същност на акцията.

Подготвяното съединение се посреща по различен начин от дейците на Либералната и Народната партия в Източна Румелия. Както е известно, Либералната партия променя своята позиция спрямо съединисткото движение и решава да подкрепи БТЦРК с убеждението, че така може да възстанови авторитета си и да се върне на власт. Народната партия от своя страна се обявява против Съединението, защото смята, че без подкрепата на Русия то е обречено на неуспех. Особено значима е и позицията на княз Батемберг. Съединисткото дело е в синхрон с неговите политически интереси. Вземайки предвид нестабилните си политически позиции в България след провала на режима на пълномощията, острите критики от страна на крайните русофили и влошените взаимоотношения с Русия, Батемберг разбира, че за да оцеле в българския политически живот, трябва да подкрепи разгърналото се патриотично движение. БТЦРК също се нуждае от помощта на българския княз. В тази връзка С. Муткуров и Д. Ризов пристигат в Княжеството, за да съгласуват общите действия и плана на акцията.

Но развоят на събитията значително променя предварителния план. На 2 септември 1885 г. избухва въстание в Панагюрище. По празничния звън на камбаните събралите се около 2000 души скандират "Долу Румелия! Да живее Съединението!". Арестуваните трима български младежи са освободени. През следващите дни избухва въстание и в други селища, между които с. Голямо Конаре, начело с Продан Тишков. Междувременно пловдивският префект е арестуван. Под напора на събитията в провинцията БТЦРК решава да предприеме конкретни действия. За това съдейства и подготвяното учение на резервистите начело с Д. Николаев.

Така на 6 септември 1885 г. вечерта източнорумелийските отряди, командвани от Д. Николаев и други офицери-съединисти, обкръжават конака на генерал-губернатора. Въпреки че е предизвестен за тази акция Г. Кръстевич не се възползва от правото си да повика турски гарнизони в областта, постъпвайки не като турски чиновник, а като български патриот. За това свидетелстват и думите му: "И аз съм българин! И аз съм за Съединението!". В Пловдив пред населението и войската е прочетена прокламация, съставена от З. Стоянов. Създадено е и временно правителство, начело с д-р Г. Странски, в което за главнокомандващ е определен Д. Николаев. В същото време е обявена мобилизация на населението, с помощта на руски офицери е съставен план и започва подготовка за евентуална война срещу Турция. Редом с това от околните селища в Пловдив пристигат въоръжени отряди, които подкрепят Съединението и се готвят за неговата защита.

Още на 6 септември 1885 г. Временното правителство изпраща телеграма до княз Батемберг, в която настоява той да признае Съединението. На 8 септември 1885 г., изчаквайки развоя на събитията при провеждащите военни учения свои войски в Търново, княз Батемберг обявява, че приема Съединението. На следващия ден, 9 септември 1885 г., придружен от министър председателя П. Каравелов и председателя на Народното събрание Ст. Стамболов, тържествено посрещан в селищата през които преминава, княз Батемберг пристига в Пловдив.

Съединенето предизвиква всенароден ентусиазъм сред българското население, но като нарушение на Берлинския договор става повод за остро международно недоволство.

Както е известно, още през 1881 г. Германия, австро-Унгария и Русия възстановяват Съюза на тримата императори. В тайната конвенция към договора те декларират, че няма да възпрепятстват евентуално обединение на Северна и Южна България в границите, определени от Берлинския договор. Но трите държави се обявяват срещу правото на България да присъедини сесъдна турска провинция, "особено Македония". Редом с това Русия се задължава да признае анексията на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария. Тъй като Съединението предшества тази анексия, то предизвиква сериозно недоволство.

При тези условия се очаква, че Русия ще подкрепи акта от 6 септември 1885 г. Но воден от личната си ненавист към Батенберг руският император Александър III се обявява против Съединението. Неговата позиция е продиктувана и от факта, че то е извършено без знанието на Русия. Поради това Александър II нарежда изтегляне на руските офицери от войските в Княжеството и в Източна Румелия, както и на военния министър от кабинета на Петко Каравелов, и призовава за свикване на международна конференция, която да осъди извършеното нарушение на Берлинския договор. Тази позиция се оценява като сериозна грешка на руската дипломация в отношенията ѝ с България.

Другата велика сила – Англия, традиционен противник на Русия на Балканите, определя своето поведение в зависимост от действията на руското правителство. Предполагайки че Съединението е подстрекавано от Русия, Англия не подкрепя българската акция. В тази връзка лорд Солсбъри изпраща нота до германия и Италия за предприемане на общи наказателни мерки срещу извършеното Съединение. Но след като руският император отказва да подкрепи акта от 6 септември 1885 г. английското правителство променя своята позиция. Възползвайки се от възможността да намали руското влияние в България, Англия подкрепя Съединението.

В тази обстановка Франция се обявява за обща акция на силите, като призовава балканските съседи на България да се въздържат от враждебни действия. Германия от своя страна подкрепя руската инициатива за свикване на международна конференция.

Особено важна е позицията на Австро-Унгария. Както е известно, през 1881 г. тя сключва таен договор със Сърбия, с който ѝ гарантира подкрепата си за разширяване на южната сръбска граница. Така Австро-Унгария се опитва да неутрализира руското влияние в Сърбия. В тази тежка за българския народ международна обстановка Сърбия и Гърция също се обявяват против Съединението. Тяхната позиция е продиктувана от страха им от голямата, силна и обединена българска държава, която евентуално може да обърне вниманието си и към Македония. Турция пък заявява на великите сили, че си запазва правото да възстанови статуквото чрез употреба на военна сила.

На 2 ноември 1885 г. крал Милан обявява война на България - Сръбско-българската война (2 ноември – 7 декември 1885 г.). Както е известно, Сърбия започва войната с 60-хилядна армия, добре организирана и въоръжена с модерно оръжие, благодарение на отпуснатия ѝ от Австро-Унгария заем. Ръководната тактика на сръбската армия, командвана от генерали с боен опит в две войни срещу Турция, са действията с изненада. Крал Милан разделя своите войски на две части. Стратегическата сръбска задача във войната се отрежда на Нишавската армия – тя трябва да настъпи на изток, да превземе София и да разбие на части идващите от южната граница български войски. Спомагателна роля във военните действия има Тимошката армия. Нейната задача е да превземе Видин и да овладее Северозападна България.

В началото на войната българската армия възлиза на 54 000 души. Тя също е разделена на две части: Западен корпус, начело с майор А. Гуджев и Източен корпус, командван от майор Д. Николаев. Сформиран е и северозападен отряд, начело с Ат. Узунов. За участие във войната се подготвят и редица нестроеви части – опълченци, хиляди доброволци, полиция. Поради липсата на достатъчно висши български офицери и при наличието на най-висок ранг в българската армия “майор”. Сръбско-българската война от 1885 г. е известна като “война на капитаните срещу генералите”. Освен това българската армия няма достатъчно боен опит, а и голяма част от нея е разположена на южната ни граница, очаквайка нападение от Турция.

Становището на командира на артилерията Олимпи Панов е, че решителното българо-сръбско сражение трябва да се състои на Сливнишките възвишения пред столицата. Решителни за развоя на войната са триденните боеве при Сливница – 5-7 ноември 1885 г. От Пловдив до Саранбей българските войни са превозени с влак, след което продължават предвижването си пеш под непрестанните зимни бури и тежки виелици. Издръжливостта и героизмът на българският войник надминават всички очаквания. Частите от южната граница извършват безпремерен поход до София, където са посрещнати тържествено от министър-председателя П. Каравелов. Той ги изпраща в последствие по шосето за Сливница. Достигнали до бойното поле, те веднага се хвърлят в сраженията. На 5 ноември започват ожесточени и тежки боеве. На 6 ноември боевете се водят с променлив успех. Капитан Зафиров отблъсква сърбите при Комшица, което внася смут в сръбското командване. Крал Милан бяга от бойното поле и се установява в Пирот. В същото време Моравска дивизия заплашва да нанесе съкрушителен удар върху българския фланг. На тази многобройна сръбска сила – 8000 души – българско главно командване поставя отряда на кап. Ст. Кисьов, наброяващ около 2500 души. Той е разбит при Брезник, но успява да спре сръбското

настъпление с един ден, което се окзва от решаващо значение. На 7 ноември сърбите са разбити при височините Три уши и след кръвопролитни сражения са принудени да отстъпят. На южния сектор на позицията новосформираният отряд на кап. Ст. Попов разбива Моравската дивизия при Гургулят. Така Сливница е спасена. Героизмът на нейните защитници е възпято от И. Вазов в стих. “Новото гробище над Сливница”.

През следващите дни българите постигат значителни успехи. На 10 ноември е превзет Драгоман, а не след дълго пада и Цариброд. Крал Милан отчаяно моли европейските държави да спрат българското напредване и заповадва на войските си да защитават Пирот. На състоялите се тук на 14 и 15 ноемри сражения сърбите са разгромени и се оказват неподготвени да спрат по нататъшното българско настъпление.

Така Сърбия е изправена пред пълен разгром. Поради това на 7 декември 1885 г. е сключено примирие между България и Сърбия. Окончателният мирен договор е подписан на 19 февруари 1886 г. в Букурещ и с него се възстановява положението от преди войната. След българската победа във войната Цариградската конференция се опитва да намери начин за признаване на Съединението. По внушение на Англия Високата порта търси сближение с българските власти и след продължителни преговори на 20 януари 1886 г. е сключено споразумение. То предвижда: княз Батенберг да бъде назначен за генерал-гулернатор на Източна Румелия за срок от 5 години; сливане на администрацията и войската на Княжество България и Източна Румелия; оказване на отбранителна помощ при необходимост. Освен това България се задължава да отстъпи на Турция Кърджалийска околия и да изплаща редовно източнорумелийския дълг.

След нови дипломатически борби се стига до подписване на Топханенския акт 2 март (5 април) 1886 г., който осигурява международно признаване на Съединението. Съгласно неговите клаузи управлението на обединената българска държава се поверява на българския княз, както предвижда берлинския договор. И така, след Съединението България има увеличена територия – 96 345 кв. км и население 3 150 000 души.